

III. NAUCZANIE BISKUPÓW O LITURGII

Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego

(przyjęte na 331. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski dnia 9 marca 2005 r.)

Od dnia 25 lutego 2004 r. w Polsce obowiązuje nowe wydanie *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*. Ukazanie się tego dokumentu jest okazją do przypomnienia niektórych zaleceń Kościoła na temat uczestnictwa we Mszy świętej. Papież Jan Paweł II pisze w liście apostolskim *Mane nobiscum, Domine*: „Konkretnym zobowiązaniem na ten Rok Eucharystii, mogłoby być dokładne przestudiowanie przez każdą wspólnotę parafialną *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*”.

Biskupi przekazują niniejsze Wskazania księżom i wiernym świeckim w trosce o godne i zgodne z przepisami Kościoła sprawowanie Najświętszej Eucharystii. Jest ona dla nas źródłem i szczytem całego życia. Została nam powierzona przez Chrystusa nie jako jeden z wielu darów, lecz „jako dar największy” (Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* nr 11). Dlatego z wiarą i miłością zbliżamy się do ołtarza Pańskiego.

Uczestnictwo w Najświętszej Eucharystii

1. „Celebracja Eucharystii jest czynnością Chrystusa i Kościoła, czyli świętego ludu zjednoczonego i zorganizowanego pod zwierzchnictwem biskupa. Należy ona do całego Ciała Kościoła, ujawnia je i na nie oddziałuje; poszczególnych zaś jego członków dotyczy w różny sposób, zależnie od zróżnicowania stanów, funkcji i aktualnego uczestnictwa. W ten sposób lud chrześcijański, «rodzaj wybrany, królewskie kapłaństwo, lud święty, naród nabyty» ujawnia swoją zwartą i hierarchiczną strukturę. Wszyscy więc, czy to wyświęceni szafarze czy to świeccy wierni, pełniący swój urząd posługi lub swoją funkcję, winni wykonywać tylko to wszystko, co do nich należy” (OWMR 91).

Przygotowanie do Eucharystii

2. W Wielki Czwartek Jezus posłał Piotra i Jana z poleceniem: „Idźcie i przygotujcie nam Paschę, byśmy mogli ją spożyć” (Łk 22, 8). Kościół to polecenie Pana zawsze odnosił do siebie. Dziś również wymaga, aby „każdą celebrację liturgiczną starannie przygotować przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych oraz przy użyciu mszału i innych ksiąg liturgicznych, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki” (OWMR 111). Pośród tych działań szczególne znaczenie posiada przygotowanie serc, które „jest wspólnym dziełem Ducha Świętego i zgromadzenia, a szczególnie pełniących funkcje wynikające ze święceń (*ministri*)” (KKK 1098).

3. Wszyscy udający się na sprawowanie Eucharystii powinni się do niej przygotować przez post i modlitwę, przez pojednanie z Bogiem i braćmi, a także przez rozważanie słowa Bożego i przygotowanie daru ofiarnego. Trzeba gorliwie wypełniać polecenie Pana: „Jeśli przyniesiesz swój dar przed ołtarz i wspomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem i najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim. Potem przyjdź i dar swój ofiaruj” (Mt 5, 24).

4. Należy dbać o odpowiedni dobór śpiewów na poszczególne części Mszy świętej. Odpowiednie pieśni znajdują się w zatwierdzonych śpiewnikach liturgicznych. Wśród śpiewów mszalnych do najważniejszych należą pieśni na wejście i Komunię, które zastępują antyfony podane w formularzu. Powinny być tak starannie dobrane, aby nawiązywały do myśli zawartej w antyfonie i zgadzały się z przeżywaną tajemnicą. „Wśród cieszących się równym szacunkiem rodzajów śpiewu pierwsze miejsce winien zajmować śpiew gregoriański jako własny śpiew liturgii rzymskiej. Nie są bynajmniej wykluczone inne rodzaje muzyki, zwłaszcza wielogłosowa, byleby odpowiadały duchowi czynności liturgicznej i sprzyjały uczestnictwu wszystkich wiernych” (OWMR 41). Warunków tych nie spełniają piosenki religijne, dlatego nie można ich śpiewać w czasie liturgii.

5. Aby celebrowanie Eucharystii było czytelnym znakiem godnie sprawowanym, bardzo ważne jest właściwe urządzenie przestrzeni sakralnej, zwłaszcza prezbiterium. (Jest tak wówczas, gdy podkreślona jest centralna rola ołtarza, przy którym sprawuje się Mszę świętą; stół słowa Bożego, czyli ambona, nie jest pulpitem przenośnym; a miejsce przewodniczenia, uwydatniające funkcję przewodniczącego zgromadzenia, istnieje na stałe i jest odpowiednio wyeksponowane). Ołtarz należy umieścić w prezbiterium na stałe w takim miejscu „by rzeczywiście stanowił ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracać się będzie uwaga całego zgromadzenia wiernych” (OWMR 299). Na ołtarzu lub obok niego należy umieścić krzyż z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego (zob. OWMR 308). Należy zadbać o właściwe miejsce i wygląd ambony – stołu słowa Bożego, która nie może być jedynie zwykłym przenośnym pulpitem (zob. OWMR 309). Podobnie należy dowartościować miejsce przewodniczenia, które powinno być stałe i odpowiednio wyeksponowane. W tym względzie należy przestrzegać dokładnie normy podane w V rozdziale OWMR.

6. „Należy również zachować w odpowiednim czasie pełne czci milczenie. Jego natura zależy od czasu, w jakim jest przewidziane w poszczególnych obrzędach. W akcie pokuty i po wezwaniu do modlitwy wierni skupiają się w sobie; po czytaniu lub homilii krótko rozważają to, co usłyszeli; po Komunii świętej zaś wychwalają Boga w sercu i modlą się do Niego. Godne pochwały jest zachowanie milczenia w kościele, w zakrystii i w przylegających do niej pomieszczeniach już przed rozpoczęciem celebracji, aby wszyscy pobożnie i godnie przygotowali się do sprawowania świętych czynności” (OWMR 45).

7. Sprawowanie Eucharystii powinno się odznaczać godnością i pięknem, gdyż jest ona celebracją paschalnego misterium Chrystusa. „Kościół nigdy nie uległ pokusie zbanalizowania tej «zażyłości» ze swym Oblubieńcem i nie zapominał, iż to On jest także jego Panem, a «uczta» pozostaje zawsze ucztą ofiarną, naznaczoną krwią przelaną na Gulgocie” (Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* nr 48). Wyrazem miłości do Chrystusa i szacunku dla świętych obrzędów jest także troska o czystość i piękno kościoła, odpowiednie miejsca dla celebransa i usługujących, używanie godnych szat i naczyń liturgicznych, a także stosowny strój uczestników liturgii.

Obrzędy wstępne

8. W procesji wejścia można nieść kadzidło, krzyż, świece oraz Ewangeliarz. Niosący Ewangeliarz bezpośrednio poprzedza celebransą i koncelebransów (zob. OWMR 120 i 172). Nie niesie się innych ksiąg ani przedmiotów. „Po przyjsciu do ołtarza kapłan i usługujący wykonują głęboki ukłon” (OWMR 122). Jeśli w prezbiterium znajduje się tabernakulum z Najświętszym Sakramentem, po dojściu do ołtarza przyklękają wszyscy, z wyjątkiem osób niosących znaki przypominające o obecności Pana. Niosący krzyż, świece i Ewangeliarz po dojściu do ołtarza czynią skłon głową i ustawiają lub kładą niesione przedmioty na wyznaczonym miejscu. Podobnie czynią niosący kadzielnicę i łódkę.

9. Po liturgicznym pozdrowieniu kapłan z miejsca przewodniczenia, względnie diakon lub osoba świecka z miejsca wyznaczonego dla komentatora (zob. OWMR 50 i 124) wprowadza wiernych w tematykę i charakter celebracji, która się rozpoczyna. Wprowadzenie to powinno być jasne i bardzo krótkie, aby nie zakłócać rytmu celebracji.

10. Kapłan wzywa do aktu pokuty. Po tym wezwaniu następuje obowiązkowa chwila ciszy. *Ordo Missae* przewiduje cztery formy aktu pokuty. Należy posługiwać się każdą z nich w sposób opisany w mszale. W 3. formie aktu pokutnego, na wzór propozycji podanych w mszale kapłan może układać inne, podobne i może ich wykonanie powierzyć lektorowi lub kantorowi, zwłaszcza gdy są śpiewane. W niedzielę, zwłaszcza w okresie wielkanocnym, zaleca się aspersion, jako formę aktu pokuty. Nie można zastępować aktu pokuty dowolnymi modlitwami lub śpiewami.

Liturgia słowa

11. „Liturgię słowa należy sprawować tak, aby sprzyjała medytacji. Dlatego trzeba unikać jakiegokolwiek pośpiechu, który utrudniałby skupienie. Stosowne są w niej także odpowiednie do poziomu zgromadzenia krótkie chwile milczenia, w których wierni pod wpływem Ducha Świętego mogliby przyjąć słowo sercem i przygotować na nie odpowiedź przez modlitwę. Te chwile ciszy można z pożytkiem zachować np. przed samym rozpoczęciem Liturgii słowa, po pierwszym i drugim czytaniu oraz po homilii” (OWMR 56).

12. Kapłan przewodniczący lub odpowiedni komentator w krótkich słowach może przed czytaniem wprowadzić wiernych do liturgii słowa (zob. OWMR 31, 105 b). Miejscem wykonywania czytań jest ambona. Godność słowa Bożego wymaga, aby czytający posługiwał się zawsze *Lekcjonarzem mszalnym*, a nie kartką z tekstem czytania.

13. Wykonywanie czytań poprzedzających Ewangelię należy do lektorów. Wspólnota powinna przygotowywać do tej funkcji zarówno mężczyzn, jak i kobiety. Z zasady czytania powinni wykonywać dorośli, także we Mszach z udziałem dzieci. Po odczytaniu pierwszego lub drugiego czytania lektor w czasie wypowiedzienia aklamacji: *Oto słowo Boże* nie unosi lekcjonarza i nie ukazuje go wiernym.

14. Psalm responsoryjny, który następuje po pierwszym czytaniu, powinien być śpiewany cały lub przynajmniej jego refren. Psalterzysta, czyli kantor psalmu, stojąc

na ambonie, wykonuje wersety psalmu, podczas gdy całe zgromadzenie siedzi i słucha oraz uczestniczy w śpiewie refrenu. Psalm może wykonywać mężczyzna lub kobieta. Jest to proklamacja słowa Bożego – co czyni jedna osoba – więc nie należy tego śpiewu powierzać scholi ani chórowi. „Czytań ani psalmu responsoryjnego, w których zawiera się słowo Boże, nie wolno zastępować innymi tekstami, nie biblijnymi” (OWMR 57).

15. Aklamacja przed Ewangelią „stanowi samodzielny obrzęd, przez który zgromadzenie przyjmuje i pozdrawia Pana mającego doń przemawiać oraz śpiewem wyznaje wiarę” (OWMR 62). Nie jest ona głoszeniem słowa Bożego do zgromadzonych wierznych, lecz radosnym śpiewem wspólnoty skierowanym do Chrystusa. Powinna więc wykonywać ją schola lub kantor albo organista, włączając w śpiew całe zgromadzenie. „Jeśli nie śpiewa się *Alleluja* lub wersetu przed Ewangelią, można je opuścić” (OWMR 63 c).

16. Jeżeli Mszy świętej przewodniczy biskup, a nie ma diakona, jeden z prezbiterów koncelebransów mający wygłosić Ewangelię prosi biskupa o błogosławieństwo. „Podczas koncelebracji, której przewodniczy prezbiter, koncelebrans mający pod nieobecność diakona głosić Ewangelię nie prosi głównego celebransa o błogosławieństwo ani go nie otrzymuje” (OWMR 212).

17. Po odśpiewaniu aklamacji przed Ewangelią „uczestnicy zwracają się w stronę ambony, okazując szczególną cześć dla Ewangelii Chrystusa” (OWMR 133). Czytający Ewangelię czyni znak krzyża na księdze. Gdy kapłan czyni znak krzyża na czole, ustach i piersiach mówiąc: *Słowa Ewangelii według świętego N.*, wszyscy zgromadzeni czynią podobnie. Wykonują potrójny znak krzyża, a następnie wypowiadają aklamację: *Chwała Tobie, Panie* (zob. OWMR 134).

18. Proklamujący Ewangelię, po jej odczytaniu, nie unosi Ewangeliarza i nie ukazuje go wiernym w czasie wypowiedziania aklamacji: *Oto słowo Pańskie*. Słowo zostało wygłoszone i żyje teraz w ludzkich sercach.

19. Po proklamacji Ewangelii można odśpiewać: *Alleluja* lub: *Chwała Tobie, słowo Boże*. Taki śpiew zaleca się w uroczystych celebracjach. Nie śpiewa się wtedy wersetu z Pisma Świętego, lecz samą aklamację.

20. „Kiedy diakon posługuje biskupowi, zanoszą mu księgę do ucałowania albo sam ją całuje, mówiąc cicho: *Niech słowa Ewangelii* itd. Podczas bardziej uroczystych celebracji biskup zależnie od uznania błogosławi lud księgą Ewangelii” (OWMR 175).

21. Po odczytaniu Ewangelii Ewangeliarz można zanieść na stosowne i godne miejsce (zob. OWMR 175, a także 117 i 139 oraz 306).

22. Tam, gdzie zachował się zwyczaj śpiewania pieśni do Ducha Świętego przed czytaniem lub przed homilią, można ją wykonać właśnie w tym miejscu liturgii słowa. Tam, gdzie nie było takiego zwyczaju, nie należy wprowadzać śpiewu pieśni do Ducha Świętego przed homilią.

23. „Homilia, będąca częścią liturgii, jest bardzo zalecana: stanowi bowiem pokarm konieczny dla podtrzymania chrześcijańskiego życia” (OWMR 65). „Homilię winien z zasady głosić kapłan celebrujący. Może on ją zlecić kapłanowi koncelebrującemu lub niekiedy, zależnie od okoliczności, także diakonowi, nigdy zaś osobie

świeckiej. W szczególnych przypadkach i ze słusznej przyczyny homilię może wygłosić także biskup lub prezbiter, który uczestniczy w celebracji, choć nie może koncelebrować” (OWMR 66).

24. Zachowujemy tradycyjną formę wyznania wiary w niedziele i uroczystości. Jest nią symbol nicejsko-konstantynopolitański. Zgodnie z nowym *Missale Romanum*: „W miejsce symbolu nicejsko-konstantynopolitańskiego, zwłaszcza w czasie Wielkiego Postu i w okresie wielkanocnym, można użyć symbolu chrzcielnego Kościoła Rzymskiego zwanego Składem Apostolskim” (*Ordo Missae* nr 19). Zaleca się, by w większe uroczystości wyznanie wiary było śpiewane.

25. W czasie wyznania wiary wszyscy głęboko się pochylają na słowa: „I za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało z Maryi Dziewicy i stał się człowiekiem” względnie „który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny”. Klękają zaś na te słowa w uroczystość Zwiastowania i Narodzenia Pańskiego (zob. OWMR 137).

26. Przewodniczący celebracji z miejsca przewodniczenia rozpoczyna i kończy modlitwę powszechną (zob. OWMR 71 i 108). Odczytywanie wezwań tej modlitwy nie należy do kapłana. Wezwania wygłasza diakon lub kantor, lub lektor, lub inny wierny świecki. Może to czynić z ambony lub z innego odpowiedniego miejsca. Wezwania te winny być nieliczne, ułożone w duchu mądrej wolności, zwięzłe i wyrażające błagania całej wspólnoty. Ma ich być przynajmniej cztery, a najwyżej sześć. W modlitwie powszechnej należy uwzględnić następujące intencje: za Kościół, za rządzących i o zbawienie całego świata, za doświadczonych trudnościami i za miejscową wspólnotę (zob. OWMR 70).

Przygotowanie darów

27. „Po zakończeniu modlitwy powszechnej wszyscy siadają i rozpoczyna się śpiew na przygotowanie darów. Akolita albo inny świecki ministrant umieszcza na ołtarzu korporał, puryfikaterz, kielich, palkę i mszał” (OWMR 139). Czynności związanych z przygotowaniem darów oraz umieszczenie na ołtarzu wszystkiego, co potrzeba, nie wolno rozpocząć przed zakończeniem modlitwy powszechnej. Po przygotowaniu ołtarza przynoszone są dary chleba i wina. Zaleca się, aby te owoce ziemi i pracy człowieka, wyrażające ludzki udział w ofierze Chrystusa, były przynoszone w sposób uroczysty, w procesji. Do ołtarza można także przynosić dary na potrzeby ubogich lub kościoła. W czasie całego obrzędu przygotowania darów (łącznie z procesją) wierni siedzą do wezwania „Módlcie się ...” wyłącznie i wykonują odpowiednio dobrany śpiew (zob. OWMR 74, 139), jeśli używa się kadzidła, wierni wstają na okadzenie kapłana.

28. „Chleb i wino stają się poniekąd symbolem wszystkiego, co zgromadzenie eucharystyczne przynosi od siebie w darze Bogu i co ofiaruje w duchu” (Jan Paweł II, *List o tajemnicy i kulcie Eucharystii* nr 9). W procesji należy przynosić dary wyrażające jednocześnie duchowe ofiary człowieka. Taką funkcję spełniają przede wszystkim dary chleba i wina przeznaczone do konsekracji. „Natura znaku domaga się tego, by materia służąca do sprawowania Eucharystii miała wygląd pokarmu. Wynika stąd, że chleb eucharystyczny, jakkolwiek niekwaszony i w formie tradycyjnej, powinien być tak przyrządzony, aby kapłan w czasie Mszy z ludem mógł rzeczywiście przeła-

mać Hostię na kilka części i rozdzielić przynajmniej niektórym wiernym. Nie wyklucza się jednak małych hostii, gdy wymaga tego większa liczba przyjmujących Komunię świętą lub inne racje duszpasterskie” (OWMR 321).

„Chrześcijanie od początku przynoszą na Eucharystię, wraz z chlebem i winem, dary, które mają być rozdane potrzebującym. Ten zwyczaj kolekty, zawsze aktualny, czerpie z przykładu Chrystusa, który stał się ubogi, aby nas ubogacić: «Kogo stać na to, a ma dobrą wolę, ofiarowuje datki, jakie chce i może, po czym całą zbiórkę składa się na ręce przełożonego. Roztacza on opiekę nad sierotami, wdowami, chorymi lub też cierpiącymi niedostatek z innego powodu, a także nad więźniami oraz przebywającymi w gminie, jednym słowem spieszy z pomocą wszystkim potrzebującym»” (KKK 1351). Dary materialne składa się w odpowiednim miejscu obok stołu eucharystycznego (zob. OWMR 73).

29. W przygotowywaniu darów i przynoszeniu ich w procesji do ołtarza należy zachować następujące zasady:

Naczynia z chlebem i ampułki z winem i wodą należy przed Mszą świętą przygotować w odpowiednim miejscu kościoła. Wyznaczone osoby przynoszą je w czasie obrzędu przygotowania darów i wręczają kapłanowi. On je przyjmuje i przy ołtarzu przedstawia Bogu w modlitwie.

Jeśli oprócz chleba i wina niesie się także dary na potrzeby biednych lub kościoła, należy je nieść na początku procesji. Na końcu idą osoby niosące chleb i wino.

Dary pieniężne powinno się zbierać tylko w czasie przygotowania darów. Nie należy rozpoczynać zbierania wcześniej, ani też przedłużać na czas Modlitwy eucharystycznej, a więc trzeba je zakończyć przed prefacją. W niektórych przypadkach konieczne jest wyznaczenie do tej funkcji więcej osób. Tej składki nie powinien zbierać kapłan przewodniczący celebracji.

Modlitwa eucharystyczna

30. Przed prefacją, nigdy zaś w czasie samej prefacji, kapłan w krótkich słowach może wprowadzić wiernych do Modlitwy eucharystycznej. Zaleca się śpiew aklamacji Święty (zob. OWMR, 79 b).

31. Należy zgodnie z przepisami korzystać ze wszystkich Modlitw eucharystycznych, a także aklamacji po przeistoczeniu znajdujących się w Mszałe Rzymskim (por. OWMR nr 365). „Nie wolno przełamywać Hostii podczas słów konsekuracyjnych” (Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* nr 55). Imię biskupa należy wymieniać według wskazań zawartych w Mszałe przed Pierwszą Modlitwą eucharystyczną oraz OWMR 149. Nie wolno wymieniać osób, które nie mają święceń biskupich.

Obrzędy Komunii świętej

32. Modlitwę *Ojciec nasz* z rękami rozłożonymi odmawiają tylko kapłani celebrujący i koncelebrujący.

33. Znakiem pokoju jest ukłon w stronę najbliższych stojących uczestników Mszy świętej lub podanie im ręki. Ten gest wykonuje się w milczeniu lub wypowiada słowa: *Pokój Pański niech zawsze będzie z tobą* albo: *Pokój z tobą*, na co przyjmujący odpo-

wiada: *Amen*. Należy jednak zachować jednolitość znaku w danym zgromadzeniu (zob. OWMR 42). Nie wolno używać formuły: *Pokój nam wszystkim*. Kapłan może przekazać znak pokoju usługującym, zawsze jednak pozostaje w prezbiterium, aby nie zakłócać celebracji. Niech uczyni podobnie, to znaczy pozostanie w prezbiterium, jeśli dla słusznej przyczyny pragnie przekazać znak pokoju niektórym wiernym. Wypada, aby każdy z umiarem przekazywał znak pokoju osobom najbliżej stojącym (zob. OWMR 82 i 154).

34. Po zakończeniu śpiewu: *Baranku Boży* należy zachować chwilę ciszy na indywidualną modlitwę. „Modlitwą odmawianą po cichu kapłan przygotowuje się do owocnego przyjęcia Ciała i Krwi Chrystusa. Wierni czynią to samo, modląc się w milczeniu” (OWMR 84). Na słowa: *Oto Baranek Boży* i następujący po nim akt pokory kapłan ukazuje Hostię trzymając ją albo nad pateną albo nad kielichem (zob. tamże).

35. „Zgodnie z tym, co oznacza Eucharystia, jest rzeczą właściwą, by wierni, jeśli tylko spełniają wymagane warunki, przyjmowali Komunię, gdy uczestniczą we Mszy świętej” (KKK 1388, przypis do tego punktu zaznacza: „W tym samym dniu wierni mogą przyjąć Najświętszą Eucharystię najwyżej drugi raz tylko wtedy, kiedy po raz wtóry uczestniczą w całej Mszy św.”). Należy budzić w sercach wiernych głód chleba eucharystycznego i pragnienie trwania w zjednoczeniu z Jezusem w codziennym życiu.

36. „Jest bardzo pożądane, aby wierni podobnie jak kapłan, który jest do tego zobowiązany, przyjmowali Ciało Pańskie z hostii konsekrowanych w czasie danej Mszy świętej, a w przewidzianych przypadkach przystępowali do kielicha. Dzięki temu Komunia święta ukaże się także przez znaki jako uczestnictwo w aktualnie sprawowanej Ofierze” (OWMR 85). Do Mszy świętej można używać jednej większej i głębszej pateny, na której konsekruje się hostię dla kapłana i komunikanty dla wiernych. Gdy rozdających Komunię świętą jest więcej i biorą puszki z tabernakulum, powinni w czasie śpiewu: *Baranku Boży* przynieść naczynia z konsekrowanymi Postaciami na ołtarz i stamtąd je wziąć po modlitwie: *Panie, nie jestem godzien*, by iść rozdawać Komunię świętą.

37. „Kiedy kapłan przyjmuje Najświętszy Sakrament, rozpoczyna się śpiew na Komunię... Trzeba zadbać o to, aby i śpiewacy mogli dogodnie przystąpić do Komunii świętej” (OWMR nr 86). Powinni to uczynić w czasie Mszy świętej, a nie po jej zakończeniu.

38. Zaleca się procesyjne podchodzenie do przyjęcia Komunii świętej (zob. OWMR 44, 86 i 160). Ciało Pana jest bowiem pokarmem na drodze do życia wiecznego. Komunię świętą można przyjąć w postawie klęczącej lub stojącej. Postawę stojącą należy zachować zawsze, gdy Komunii świętej udziela się pod obiema postaciami. Wierni przyjmujący Ciało Pańskie w postawie stojącej wykonują wcześniej skłon ciała lub przyklękają na jedno kolano.

39. Zgodnie z OWMR 387 biskup diecezjalny powinien określić przepisy dotyczące udzielania Komunii świętej pod obiema postaciami na terenie jego diecezji.

40. Komunii świętej udziela się przez podanie Hostii wprost do ust. Jeżeli jednak ktoś prosi o Komunię na rękę przez gest wyciągniętych dłoni, należy mu w taki sposób jej udzielić. Przyjmujący winien spożyć Ciało Pańskie wobec szafarza. Wierni przystę-

pujący do Komunii świętej nie mogą sami brać konsekrowanego Chleba ani Kielicha Krwi Pańskiej (zob. OWMR 160). Nie wolno im też podawać na rękę Hostii zanurzonej we Krwi Pańskiej.

41. Po Komunii świętej puryfikuje się z boku ołtarza albo przy kredensie patenę, kielich lub puszkę. Obrzędu tego nie należy przedłużać. „Jeżeli naczynia zostały oczyszczone przy ołtarzu, ministrant odnosi je na kredens. Można jednak naczynia do puryfikacji, zwłaszcza gdy jest ich wiele, pozostawić odpowiednio nakryte na ołtarzu lub na kredensie na rozłożonym korporale, a po Mszy świętej, gdy lud zostanie odeślany, dokonać oczyszczenia” (OWMR 163, por. 183 i 192).

42. „Po rozdaniu Komunii św. zależnie od okoliczności kapłan i wierni przez pewien czas modlą się w ciszy. Jeśli okaże się to stosowne, całe zgromadzenie może też wykonać psalm lub inną pieśń pochwalną albo hymn” (OWMR 88). Niech jako owoc Roku Eucharystii pozostanie w naszych wspólnotach praktyka śpiewów uwielbienia po Komunii świętej.

Obrzędy zakończenia

43. Po modlitwie po Komunii można podać ogłoszenia duszpasterskie. Powinny one być jednak krótkie. Jeśli przed rozestaniem przemawia osoba świecka czyni to nie z ambony, lecz od mikrofonu z miejsca przeznaczonego dla komentatora. Ambony nie powinno się wykorzystywać do wystąpień (przemówień), które nie są związane z proklamacją słowa Bożego.

44. W obrzędach rozestania poleca się korzystanie z różnych formuł błogosławieństwa. Poza błogosławieństwem zwykłym przewidziane są na niektóre ważniejsze dni i celebracje *błogosławieństwa uroczyste*, a także *modlitwy nad ludem*.

45. „Rozesłanie po Mszy św. to *nakaz*, który pobudza każdego chrześcijanina do zaangażowania w szerzenie Ewangelii i ożywianie społeczeństwa duchem chrześcijańskim” (Jan Paweł II, *Mane nobiscum, Domine* nr 24). Liturgia powinna być tak przygotowana i sprawowana, aby wierni wyszli z niej przeniknięci mocą Chrystusa zmartwychwstałego. Wracając do zakrystii po zakończeniu Mszy świętej można nieść krzyż i świece.

Gesty i postawy uczestników oraz spełniane przez nich funkcje

46. W celebracji liturgii kapłan i wierni świeccy spełniają wiele gestów. Są one związane z wypowiedzianymi modlitwami lub aklamacjami. Zalecony gest spełniają więc te osoby, które odmawiają daną modlitwę. Dlatego wszyscy biją się w piersi podczas aktu pokuty i wszyscy kłaniają się w odpowiednim momencie w czasie odmawiania *Wyznania* wiary, gdy wymawiają słowa: *i za sprawą Ducha Świętego* oraz czynią skłon głowy, gdy wymawiają razem imiona Trzech Osób Boskich, imię Jezusa, Najświętszej Maryi Panny oraz Świętego, na którego cześć odprawia się Mszę św. (OWMR 274). Natomiast tylko kapłan spełnia gesty, które są nakazane w czasie modlitwy eucharystycznej (w pierwszej modlitwie się kłania, na zakończenie modlitwy ofiarowania czyni znak krzyża na sobie, bije się w piersi, – na słowa *Również nam, Twoim grzesznym sługom* czynią to także koncelebranci [OWMR 222e, 224] – podnosi oczy w

górze, we wszystkich modlitwach wyciąga ręce nad chlebem i winem w czasie epiklezy. W pierwszej modlitwie eucharystycznej wszyscy koncelebranci w odpowiednim momentach razem, kłaniają się, biją się w piersi i czynią znak krzyża. We wszystkich modlitwach eucharystycznych razem wyciągają ręce nad chlebem i winem w czasie epiklezy i konsekracji oraz rozkładają ręce, gdy wypowiadają słowa Modlitwy eucharystycznej.

Postawy uczestników Eucharystii

47. „Zachowywanie przez wszystkich uczestników jednolitych postaw ciała jest znakiem jedności członków chrześcijańskiej wspólnoty zgromadzonych na sprawowanie świętej liturgii: wyrażają one bowiem i kształtują duchowe przeżycia uczestniczących” (OWMR 42).

48. *Wierni stoją:* od wejścia kapłana aż do kolekty włącznie; podczas śpiewu przed Ewangelią, w czasie Ewangelii, wyznania wiary i modlitwy powszechnej, od wezwania: *Módlcie się, aby...* aż do *Baranku Boży*, z wyjątkiem modlitwy epikletycznej i słów przeistoczenia; w czasie modlitwy po Komunii i zakończenia Mszy świętej.

49. *Wierni mogą siedzieć:* w czasie czytań i psalmu responsoryjnego; w czasie homilii; w czasie przygotowania darów; w czasie rozdzielania Komunii świętej i milczenia po Niej.

50. *Wierni kłęczą:* w czasie modlitwy epikletycznej i przeistoczenia (wierni kłękają na epiklezę, a wstają przed aklamacją po przeistoczeniu); na słowa: *Oto Baranek Boży; Panie, nie jestem godzien*; mogą kłęczeć w czasie przyjmowania Komunii świętej, jeżeli taka forma została przyjęta we wspólnocie; mogą kłęczeć od śpiewu *Święty* do dokso-logii: *Przez Chrystusa, z Chrystusem*, jeśli taki zwyczaj istnieje we wspólnocie (zob. OWMR 43).

51. Ludzie w starszym wieku, słabi i chorzy, mogą siedzieć w czasie całej Mszy świętej i nie należy ich niepokoić. Podobnie w kaplicach szpitali i zakładów specjalnych trzeba uwzględnić stan zdrowia uczestników.

Funkcje liturgiczne spełniane przez wiernych świeckich

52. Zgodnie z OWMR 91 wierni świeccy, po odpowiednim przygotowaniu, powinni spełniać w liturgii wszystkie funkcje, które są dla nich przeznaczone, a więc czytać słowo Boże z wyjątkiem Ewangelii, śpiewać psalm responsoryjny i werset przed Ewangelią, odczytywać wezwania modlitwy powszechnej oraz komentarze, posługiwać przy ołtarzu i przy miejscu przewodniczenia troszcząc się o mszał, kielich i patenę, kadzidło i krzyż, światło i wodę. Oni także powinni przynosić do ołtarza chleb i wino jako dary ludu Bożego, zbierać składkę, pełnić funkcję kantora lub organisty, ożywiać śpiew zgromadzenia i wykonywać niektóre śpiewy jako schola lub chór. Nadzwyczajni szafarze Komunii świętej mogą zgodnie z prawem pomagać w udzielaniu Komunii świętej i zanosić ją chorym.

53. Wszystkie te funkcje mogą spełniać zarówno mężczyźni jak i kobiety, z wyjątkiem czynności, które są bezpośrednio usługiwaniem kapłanowi przy ołtarzu i przy miejscu przewodniczenia. Funkcje te są zarezerwowane dla męskiej służby liturgicznej

(ministrantów). Mogą być powierzone dziewczętom (ministrantkom) tylko wtedy, gdy udzielił na to wyraźnej zgody biskup diecezjalny. On zaś, aby taką zgodę wydać, powinien zasięgnąć opinii Konferencji Episkopatu Polski (zob. *Wyjaśnienie Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 15 marca 1994 r. przypomniane i potwierdzone przez prefekta tejże Kongregacji 27 lipca 2001 r.*). W Polsce do posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej dopuszczani są dziś tylko mężczyźni.

54. Należy otaczać szczególną opieką duszpasterską zespoły ministrantów i scholi dziecięcych i młodzieżowych. Są to bowiem środowiska sprzyjające rozwojowi wiary, kształtowania charakterów i dojrzewaniu życiowego powołania, także powołań do kapłaństwa i życia zakonnego.

Msze święte transmitowane przez radio lub telewizję

55. Msze św. przekazywane za pomocą radia, telewizji i internetu powinny być bardzo starannie przygotowane i sprawowane w sposób wzorowy (zob. Instrukcja *Inestimabile donum*, nr 19). „Tego rodzaju transmisje same w sobie nie pozwalają oczywiście wypełnić obowiązku niedzielnego, to bowiem wymaga udziału w zgromadzeniu braci, którzy spotykają się w określonym miejscu, z czym wiąże się też możliwość komunii eucharystycznej. Dla tych jednak, którzy z różnych przyczyn nie mogą uczestniczyć w Eucharystii i są tym samym zwolnieni z obowiązku niedzielnego, transmisja telewizyjna lub radiowa stanowi cenną pomoc, zwłaszcza jeśli towarzyszy jej ofiarna posługa nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii, którzy przynoszą ją chorym, a wraz z nią pozdrowienie i solidarność całej wspólnoty” (Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Dies Domini*, nr 54).

+ Arcybiskup Józef Michalik,
Przewodniczący
Konferencji Episkopatu Polski

+ Bp Stefan Cichy
Przewodniczący Komisji Episkopatu
ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów

Warszawa, dnia 9 marca 2005 r.